

การรับรู้อัตลักษณ์ผ่านงานสถาปัตยกรรม กรณีศึกษา อาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ครูลพบุรี จำกัด

ต้องตา เวชชะ^{1*}, ภาสิต ลิธิวา¹ และ มานพ ศิริภิญโญกิจ¹

¹นักวิชาการและการบริหารจัดการงานออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

*tongtar.vech@bumail.net

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการรับรู้อัตลักษณ์ผ่านงานสถาปัตยกรรม กรณีศึกษาอาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ครูลพบุรี จำกัด มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความหมายและองค์ประกอบของอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมในบริบทจังหวัดลพบุรี (2) วิเคราะห์การรับรู้และการตีความของผู้ใช้งาน และ (3) เสนอแนวทางการปรับปรุงอาคารเพื่อส่งเสริมการรับรู้อัตลักษณ์องค์กร และท้องถิ่น การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้ใช้งาน 100 คนที่คัดเลือกแบบสะดวกภายใต้เกณฑ์การคัดเข้า และวิเคราะห์ด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลเชิงคุณภาพเก็บจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 คนที่คัดเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และบูรณาการผลตามกรอบการรับรู้อัตลักษณ์ 4 ด้าน ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.81, S.D. = 0.61) โดยด้านรูปลักษณ์มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 3.85, S.D. = 0.52) รองลงมาคือด้านบริบทและสัญลักษณ์ ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.68) ด้านประสบการณ์การใช้งาน ($\bar{X}$ = 3.82, S.D. = 0.60) และด้านอารมณ์และความรู้สึก ($\bar{X}$ = 3.74, S.D. = 0.65) ตามลำดับ ผลเชิงคุณภาพสนับสนุนว่า ผู้ใช้งานจดจำรูปทรง ฟาซาด และความโดดเด่นของอาคาร รวมทั้งรับรู้ความทันสมัย ความมั่นคง และความน่าเชื่อถือได้ชัดเจน อย่างไรก็ตาม การตีความความหมายที่เชื่อมโยงกับบริบทจังหวัดลพบุรี ตลอดจนความรู้สึกเป็นเจ้าของและความผูกพันต่อสถานที่ยังไม่ชัดเจนในระดับเดียวกัน ข้อค้นพบสำคัญจึงอยู่ที่ช่องว่างระหว่างการจดจำรูปลักษณ์ การเข้าใจความหมาย และการรู้สึกผูกพัน แนวทางการปรับปรุงควรรักษาองค์ประกอบที่สร้างการจดจำ เพิ่มความชัดเจนของการสื่อความหมายเชิงบริบท พัฒนาลำดับประสบการณ์ และเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมกับพื้นที่ เพื่อเชื่อมองค์ประกอบทางกายภาพกับความหมาย ความทรงจำ และความรู้สึกเป็นเจ้าของ

คำสำคัญ: การรับรู้อัตลักษณ์ อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม อาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ จังหวัดลพบุรี

Perception of Architectural Identity: A Case Study of Lopburi Teachers' Savings Cooperative Building

Tongtra Vecha^{1*}, Pasit leeniwa¹ and Manop siripinyokij¹

¹Department of Innovative Design and Management (IDM) Faculty of Architecture, Bangkok University

*tongtar.vech@bumail.net

Abstract

This study investigated the perception of identity through architecture using the Lopburi Teachers' Savings Cooperative Building as a case study. The objectives were to: (1) examine the meanings and components of architectural identity within the context of Lopburi Province; (2) analyze users' perceptions and interpretations; and (3) propose building improvement guidelines to enhance the perception of organizational and local identity. A mixed-methods approach was employed. Quantitative data were collected from 100 users selected through convenience sampling based on predefined inclusion criteria and analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation. Qualitative data were obtained through in-depth interviews with 10 purposively selected key informants, analyzed using content analysis, and integrated according to a four-dimensional framework of identity perception. The findings indicated that the overall perception of architectural identity was at a high level ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.61). Appearance received the highest mean score ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.52), followed by context and symbolism ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.68), user experience ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.60), and emotion and feeling ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.65), respectively. The qualitative findings supported that users clearly recognized the building's form, façade, and visual prominence, as well as its modernity, stability, and credibility. However, meanings associated with the Lopburi context, together with users' sense of ownership and place attachment, were not perceived with the same degree of clarity. The principal finding therefore concerns the gap between recognizing architectural form, understanding its meaning, and developing an emotional attachment to the place. The proposed improvements emphasize retaining memorable architectural elements, clarifying the communication of contextual meanings, enhancing the sequence of spatial experience, and creating opportunities for members to participate in the use of space, thereby connecting physical elements with meaning, memory, and a sense of ownership.

Keywords: Perception of identity, Architectural identity, Teachers' savings cooperative building, Lopburi Province

1. บทนำ

อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างอาคาร ผู้ใช้งาน องค์กร และบริบททางสังคมวัฒนธรรม โดยสถาปัตยกรรมมิได้ทำหน้าที่เพียงรองรับการใช้สอย แต่ยังถ่ายทอดความหมาย คุณค่า ความทรงจำ และตัวตนของสถานที่ผ่านรูปทรง วัสดุ สี สัญลักษณ์ และประสบการณ์การใช้งาน [1,2] การรับรู้อัตลักษณ์จึงเกิดจากทั้งลักษณะทางกายภาพ การมองเห็น การเคลื่อนไหว บรรยากาศ และความสัมพันธ์ที่ผู้ใช้งานมีต่อพื้นที่ [3,4] ซึ่งอาจนำไปสู่ภาพจำ ความภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง และความผูกพันต่อสถานที่ [5,6] อย่างไรก็ตาม การมีรูปทรงหรือสัญลักษณ์เฉพาะไม่อาจรับประกันได้ว่าผู้ใช้งานจะตีความความหมายได้ตรงกับเจตนาของผู้ออกแบบ องค์กรประกอบดังกล่าวอาจถูกรับรู้เพียงในฐานะรูปทรง สี วัสดุ หรือการตกแต่ง ขณะที่ผู้ใช้งานอาจสร้างความหมายจากกิจกรรม ความคุ้นเคย และประสบการณ์ของตนเอง การศึกษาอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมจึงต้องพิจารณาทั้งสิ่งที่อาคารต้องการสื่อและสิ่งที่ผู้ใช้งานรับรู้ได้จริง

งานวิจัยที่ผ่านมาแสดงว่า อัตลักษณ์ของอาคารและสภาพแวดล้อมมีผลต่อความภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง และการรับรู้ตัวตนของผู้ใช้งาน [7] ขณะที่องค์ประกอบทางกายภาพ กิจกรรม และความหมายที่ผู้ใช่มอบให้สถานที่ที่มีบทบาทต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อม [8] การออกแบบยังควรคำนึงถึงอัตลักษณ์เดิมของเมืองและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม [9] เนื่องจากการรับรู้คุณค่าของสภาพแวดล้อมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นสัมพันธ์กับความผูกพันและพฤติกรรมการดูแลรักษาพื้นที่ [10] ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การรับรู้อัตลักษณ์มิได้จำกัดอยู่ที่ความโดดเด่นของรูปลักษณ์ภายนอก แต่ครอบคลุมถึงการเข้าใจความหมายเชิงสัญลักษณ์ ประสบการณ์จากการใช้พื้นที่ และความสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่ผู้ใช้งานมีต่อสถานที่ การประเมินความสามารถของอาคารในการสื่อสารอัตลักษณ์จึงไม่ควรพิจารณาเฉพาะตัวอาคารมืองค์ประกอบที่จดจำได้หรือไม่ แต่ควรตรวจสอบด้วยว่าผู้ใช้งานตีความองค์ประกอบดังกล่าวว่าอย่างไร และการตีความนั้นสอดคล้องกับอัตลักษณ์ที่ต้องการสื่อเพียงใด

ในบริบทประเทศไทย การออกแบบอาคารองค์ระดับท้องถิ่นจำเป็นต้องเชื่อมโยงภาพลักษณ์องค์กรกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ งานวิจัยล่าสุดพบว่า การบูรณาการอัตลักษณ์ ความหมาย และประสบการณ์ของผู้ใช้งานช่วยส่งเสริมความผูกพันและการรับรู้คุณค่าของสถานที่ [11] ประสบการณ์ตรงต่ออาคารยังสัมพันธ์กับความผูกพันและพฤติกรรมสนับสนุนการอนุรักษ์ [12] และรูปแบบอาคาร โครงสร้าง และสภาพแวดล้อมมีผลต่อการสร้างอัตลักษณ์และความผูกพันต่อชุมชน [13] อย่างไรก็ตาม งานศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับพื้นที่เมือง ชุมชน แหล่งมรดก และอาคารประวัติศาสตร์ ขณะที่การศึกษาการรับรู้อัตลักษณ์ของอาคารองค์ระดับท้องถิ่นที่ต้องการสื่อทั้งตัวตนองค์กรและบริบทเฉพาะถิ่นยังมีจำกัด

อาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ครูลพบุรี จำกัด ให้บริการสมาชิก ครู บุคลากร เจ้าหน้าที่ และผู้มาติดต่อ โดยมีรูปทรง ฟาซาด สี วัสดุ ช่องแสง ลานภายใน และรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมที่ส่งผลต่อภาพจำและประสบการณ์ จึงเหมาะสมเป็นกรณีศึกษาการรับรู้และการตีความอัตลักษณ์องค์กรกับบริบทจังหวัดลพบุรี อย่างไรก็ตาม ความโดดเด่นและการจดจำอาคารไม่ได้หมายความว่าผู้ใช้งานจะเชื่อมโยงองค์ประกอบเหล่านั้นกับอัตลักษณ์องค์กรหรือท้องถิ่นได้ชัดเจน เนื่องจากการรับรู้รูปทรง ภาพลักษณ์ การเข้าถึง การเคลื่อนไหว และการใช้พื้นที่อาจนำไปสู่การตีความที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องตรวจสอบการรับรู้และความหมายที่ผู้ใช้งานมีต่ออาคาร

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยนี้จึงมีได้ตั้งอยู่บนข้อสรุปล่วงหน้าว่าอาคารสามารถสื่อสารอัตลักษณ์ได้สมบูรณ์หรือมีข้อบกพร่องทั้งหมด แต่มุ่งตรวจสอบการรับรู้และการตีความจากข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยศึกษากรณีอาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ครูลพบุรี จำกัด ผ่านองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ รูปลักษณ์ บริบทและสัญลักษณ์ ประสบการณ์การใช้งาน และอารมณ์และความรู้สึก เพื่อวิเคราะห์ระดับการรับรู้และการตีความของผู้ใช้งาน ระบุองค์ประกอบที่ควรรักษา เสริมความชัดเจน หรือปรับปรุง และสังเคราะห์แนวทางการปรับปรุงอาคารให้สามารถสื่อสารอัตลักษณ์องค์กรและท้องถิ่นได้เหมาะสมยิ่งขึ้น ผลการศึกษาจะช่วยอธิบายช่องว่างระหว่างเจตนาการออกแบบกับการรับรู้ของผู้ใช้งาน และเชื่อมโยงองค์ประกอบทางกายภาพ ความหมาย ประสบการณ์ และความผูกพันต่อสถานที่อย่างเป็นระบบ

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหมายและองค์ประกอบของอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมในบริบทจังหวัดลพบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์การรับรู้และการตีความอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของผู้ใช้งานต่ออาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ครูลพบุรี จำกัด
3. เพื่อเสนอแนวทางการปรับปรุงอาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ครูลพบุรี จำกัด เพื่อส่งเสริมการรับรู้อัตลักษณ์องค์กรและท้องถิ่น

1.2 การสังเคราะห์วรรณกรรมและกรอบแนวคิดการวิจัย

อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางกายภาพ ความหมายเชิงบริบท และการรับรู้ของผู้ใช้งาน รูปทรง วัสดุ สี และรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมช่วยสร้างลักษณะเฉพาะและภาพจำของสถานที่ [1,3] ขณะที่ความหมายขององค์ประกอบไม่ได้เกิดจากรูปแบบเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับบริบทและการเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม [2] การศึกษาอัตลักษณ์จึงต้องพิจารณาทั้งสิ่งที่ปรากฏทางกายภาพและความหมายที่ผู้ใช้งานรับรู้

แนวคิดด้านประสบการณ์ทางสถาปัตยกรรมอธิบายว่า การรับรู้สถานที่เกิดผ่านการมองเห็น การเคลื่อนไหว บรรยากาศ และการใช้พื้นที่ [4] โดยความหมายของสถานที่สัมพันธ์กับองค์ประกอบทางกายภาพ กิจกรรม และการตีความของบุคคล [5] ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องอาจนำไปสู่ความภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความผูกพันต่อสถานที่ ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กระบวนการทางจิตใจ และลักษณะของสถานที่ [6] งานวิจัยร่วมสมัยยังยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ของอาคาร คุณค่าของสถานที่ และความผูกพันของผู้ใช้งาน [7,8]

ในมิติขององค์กร สภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งรูปลักษณ์ภายนอก พื้นที่ภายใน และองค์ประกอบอาคารสามารถสื่อสารการรับรู้ต่อองค์กรได้ [14] อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์และภาพลักษณ์องค์กรมีขอบเขตกว้าง จึงไม่ควรสรุปจากรูปลักษณ์อาคารเพียงอย่างเดียว การศึกษานี้จึงไม่กำหนดภาพลักษณ์ขององค์กรครูเป็นตัวแปรแยก แต่พิจารณาว่าองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมทำให้อาคารจดจำได้และเชื่อมโยงกับบทบาทของอาคารองค์กรได้เพียงใด ส่วนความมั่นคง ความน่าเชื่อถือ หรือความทันสมัยใช้เป็นความหมายที่เกิดจากข้อมูลภาคสนาม มิใช่คุณลักษณะที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

จากการสังเคราะห์วรรณกรรม กำหนดกรอบวิเคราะห์ 4 ด้าน ได้แก่ (1) รูปลักษณ์ ครอบคลุมรูปร่าง รูปทรง สี วัสดุ ฟาซาด และรายละเอียดที่สร้างความโดดเด่นและการจดจำ [1,3] (2) บริบทและสัญลักษณ์ ครอบคลุมการตีความความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของจังหวัดลพบุรี [2] (3) ประสบการณ์การใช้งาน ครอบคลุมการเข้าถึง การจัดพื้นที่ การเคลื่อนไหว ความสะดวก บรรยากาศ และประสบการณ์ระหว่างใช้พื้นที่ [4,5] และ (4) อารมณ์และความรู้สึก ครอบคลุมความภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความผูกพันต่อสถานที่ โดยองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านถูกนำไปพัฒนาเป็นแบบสอบถามและประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังตารางที่ 1

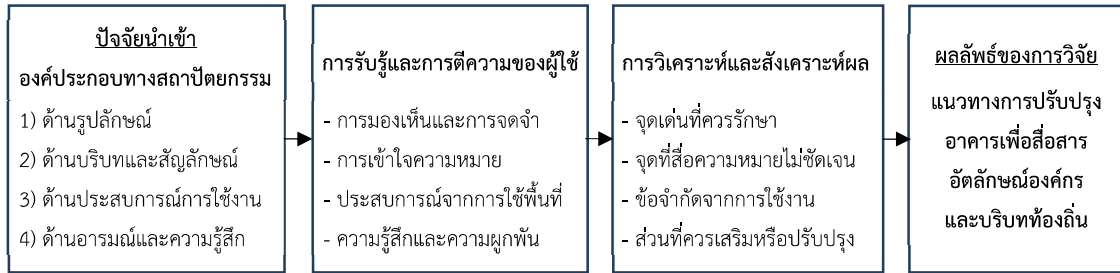
ตารางที่ 1 การเชื่อมโยงวรรณกรรม องค์ประกอบการศึกษา และเครื่องมือวิจัย

องค์ประกอบ	ฐานแนวคิด	ตัวชี้วัดหลัก	การนำไปใช้ในเครื่องมือ
ด้านรูปลักษณ์	ลักษณะเฉพาะของสถานที่และภาพจำ [1,3]	รูปทรง สี วัสดุ ฟาซาด รายละเอียด และการจดจำ	ข้อคำถามเกี่ยวกับความโดดเด่น การจดจำ และลักษณะทางกายภาพของอาคาร
ด้านบริบทและสัญลักษณ์	ความหมายของสภาพแวดล้อม [2]	ความเชื่อมโยงกับบริบทลพบุรี และการตีความองค์ประกอบ	ข้อคำถามและคำสัมภาษณ์เกี่ยวกับความหมายสัญลักษณ์ และความเชื่อมโยงกับท้องถิ่น
ด้านประสบการณ์การใช้งาน	ประสบการณ์ทางสถาปัตยกรรม [4,5]	การเข้าถึง การจัดพื้นที่ การเคลื่อนไหว ความสะดวก และบรรยากาศ	ข้อคำถามและคำสัมภาษณ์เกี่ยวกับประสบการณ์จากการใช้พื้นที่จริง
ด้านอารมณ์และความรู้สึก	ความผูกพันต่อสถานที่ [6-8]	ความภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง ความเป็นเจ้าของ และความผูกพัน	ข้อคำถามและคำสัมภาษณ์เกี่ยวกับการตอบสนองทางอารมณ์ต่ออาคาร

ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้วิจัยจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบทั้ง 4 ด้านใช้เป็นกรอบศึกษาการรับรู้และการตีความของผู้ใช้งาน โดยแบบสอบถามใช้แสดงระดับการรับรู้ ส่วนการสัมภาษณ์ใช้ขยายความการจดจำ ความหมาย ประสบการณ์ ความรู้สึก และความคิดเห็นต่อองค์ประกอบที่ควรรักษาหรือปรับปรุง จากนั้นบูรณาการข้อมูลทั้งสองส่วนกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์แนวทางการปรับปรุงอาคารให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์องค์กร บริบทท้องถิ่น และการรับรู้ของผู้ใช้งาน

ในกรอบแนวคิด องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม 4 ด้านและการรับรู้ของผู้ใช้งานเป็นปัจจัยนำเข้า การวิเคราะห์จุดเด่น ข้อจำกัด และองค์ประกอบที่ควรปรับปรุงเป็นกระบวนการสังเคราะห์ และแนวทางการปรับปรุงอาคารเป็นผลลัพธ์ ทั้งนี้ กรอบดังกล่าวใช้จัดระบบการเก็บ วิเคราะห์ และบูรณาการข้อมูล มิได้ใช้ทดสอบความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลด้วยสถิติอนุมาน

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้วิจัยจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. วิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามและข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาการรับรู้อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของอาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ครูลพบุรี จำกัด ใน 4 ด้าน ได้แก่ รูปลักษณ์ บริบทและสัญลักษณ์ ประสบการณ์การใช้งาน และอารมณ์และความรู้สึก ข้อมูลเชิงปริมาณใช้แสดงระดับการรับรู้ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้ขยายความการตีความ ประสบการณ์ ความรู้สึก และความคิดเห็นต่อองค์ประกอบอาคาร ก่อนบูรณาการผลเพื่อสังเคราะห์แนวทางการปรับปรุง [15] โดยการวิจัยดำเนินการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดองค์ประกอบและพัฒนาเครื่องมือ 2) เก็บข้อมูลจากผู้ใช้งานอาคารและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และ 3) วิเคราะห์และบูรณาการผลทั้งสองส่วน เพื่อระบุดังองค์ประกอบที่รับรู้ได้ชัดเจน ประเด็นที่ยังคลุมเครือ ข้อจำกัดด้านการใช้งาน และแนวทางที่ควรปรับปรุง

2.1 ประชากร

ประชากรสำหรับการศึกษาเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้ที่มีประสบการณ์เข้าใช้บริการ ปฏิบัติงาน หรือติดต่อภายในอาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ครูลพบุรี จำกัด ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่และพนักงาน สมาชิกสหกรณ์ ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้เกษียณอายุ และประชาชนผู้มาติดต่อ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ตรงต่อรูปลักษณ์ การเข้าถึง การจัดพื้นที่ บรรยากาศ และการใช้งานอาคาร

ประชากรเป้าหมายสำหรับการศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่ บุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับอาคารจากมุมมองที่แตกต่างกัน ประกอบด้วยผู้ใช้งานหรือสมาชิกสหกรณ์ เจ้าหน้าที่หรือผู้บริหารองค์กร สถาปนิกหรือผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรม และผู้รู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม หรือบริบทท้องถิ่นจังหวัดลพบุรี

2.2 กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้ที่เข้าใช้งานหรือติดต่อภายในอาคารช่วงเก็บข้อมูล จำนวน 100 คน คัดเลือกแบบบังเอิญภายใต้เกณฑ์คัดเข้า ซึ่งเป็นการเลือกตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น [16] เกณฑ์คัดเข้า ได้แก่ อายุ 18 ปีขึ้นไป

เคยใช้บริการ ปฏิบัติงาน หรือติดต่อภายในอาคารอย่างน้อย 1 ครั้ง สามารถให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับอาคารได้ และยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ส่วนเกณฑ์คัดออก ได้แก่ ไม่เคยใช้พื้นที่ภายในอาคาร ตอบแบบสอบถามไม่ครบถ้วน หรือขอถอนตัว และเนื่องจากไม่ทราบจำนวนผู้ใช้อาคารทั้งหมด ผู้วิจัยตรวจสอบความเพียงพอของขนาดตัวอย่างตามแนวทางของ Cochran ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 กำหนดสัดส่วนประชากร 0.50 และค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 10 ได้ขนาดขั้นต่ำประมาณ 96 คน จึงใช้แบบสอบถามสมบูรณ์ 100 ชุดในการวิเคราะห์ [17] ทั้งนี้ ผลการศึกษาใช้เพื่ออธิบายแนวโน้มของผู้ตอบในกรณีศึกษา นี้ มิได้มุ่งอนุมานไปยังผู้ใช้อาคารทั้งหมด

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพจำนวน 10 คน คัดเลือกแบบเจาะจงตามความรู้ ประสบการณ์ และบทบาทที่เกี่ยวข้องกับอาคารหรือบริบทพื้นที่ [18] ประกอบด้วยผู้ใช้งานหรือสมาชิกสหกรณ์ เจ้าหน้าที่หรือผู้บริหาร สถาปนิกหรือผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรม และผู้รู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม หรือบริบทท้องถิ่นจังหวัดลพบุรี เพื่อให้ครอบคลุมมุมมองด้านการใช้งาน การออกแบบ และอัตลักษณ์ของพื้นที่ และเกณฑ์คัดเลือกกำหนดให้แต่ละกลุ่มมีประสบการณ์ตรงตามบทบาท ได้แก่ ผู้ใช้งานต้องเคยใช้อาคาร เจ้าหน้าที่หรือผู้บริหารต้องเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหรือจัดการพื้นที่ ผู้เชี่ยวชาญต้องมีประสบการณ์ด้านการออกแบบหรือวิเคราะห์อาคาร และผู้รู้ท้องถิ่นต้องมีประสบการณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม หรืออัตลักษณ์จังหวัดลพบุรี จำนวน 10 คนกำหนดจากความครอบคลุมของกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ความหลากหลายของมุมมอง และความเพียงพอต่อการตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

2.3 เครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งพัฒนาจากการสังเคราะห์วรรณกรรมและกรอบแนวคิดการวิจัย โดยแบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป และข้อคำถามการรับรู้อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม 4 ด้าน คือ รูปลักษณ์ บริบทและสัญลักษณ์ ประสบการณ์การใช้งาน และอารมณ์และความรู้สึก ข้อคำถามใช้มาตราส่วนลิเคิร์ต 5 ระดับ ตั้งแต่ 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด ถึง 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด [19,20] เกณฑ์แปลผลค่าเฉลี่ย ได้แก่ 4.21–5.00 มากที่สุด 3.41–4.20 มาก 2.61–3.40 ปานกลาง 1.81–2.60 น้อย และ 1.00–1.80 น้อยที่สุด

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างครอบคลุมการรับรู้รูปลักษณ์ การตีความบริบทและสัญลักษณ์ ประสบการณ์การใช้พื้นที่ ความภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง ความผูกพัน และความคิดเห็นต่อองค์ประกอบที่ควรรักษาหรือปรับปรุง โดยปรับคำถามให้เหมาะสมกับบทบาทของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดำเนินการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาระหว่างข้อคำถาม วัตถุประสงค์ นิยามเชิงปฏิบัติการ และองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน พบค่า IOC ระหว่าง 0.67–1.00 และค่าเฉลี่ยรวม 0.89 จากนั้นทดลองใช้แบบสอบถามกับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง และตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค [21] ได้ค่ารวม 0.91 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 0.70 แสดงว่าเครื่องมือมีคุณภาพเหมาะสมสำหรับเก็บข้อมูลจริง [22]

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยดำเนินการระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2568 ถึงมกราคม พ.ศ. 2569 ณ อาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ครูลพบุรี จำกัด โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามผู้ใช้งาน 100 คน และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 คน ภายหลังตรวจสอบและปรับปรุงเครื่องมือ ผู้วิจัยเชิญผู้ใช้อาคารที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์คัดเลือกให้ตอบแบบสอบถาม และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่คัดเลือกแบบเจาะจงในประเด็นการรับรู้ การตีความ ประสบการณ์ ความรู้สึก และความคิดเห็นต่อองค์ประกอบที่ควรรักษาหรือปรับปรุง จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปและระดับการรับรู้อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม 4 ด้าน ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา [23] โดยถอดความ อ่านบทวน กำหนดรหัสตามกรอบแนวคิด 4 ด้าน พร้อมเปิดรับประเด็นใหม่ แล้วจัดกลุ่มเป็นหมวดหมู่ และประเด็นหลัก โดยตรวจสอบย้อนกลับกับข้อความต้นฉบับ ความน่าเชื่อถือตรวจสอบด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้

ข้อมูลหลายกลุ่ม และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์กับแบบสอบถามและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากนั้นบูรณาการผลทั้งสองส่วน เพื่อระบุจุดเด่น ข้อจำกัด และองค์ประกอบที่ควรปรับปรุง ก่อนสังเคราะห์เป็นแนวทางการปรับปรุงอาคาร [24]

3. ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 100 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 60.00 และอยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปีมากที่สุด จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 35.00 ด้านอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการครูหรือบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 45.00 รองลงมาคือสมาชิกสหกรณ์หรือข้าราชการบำนาญ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 ด้านประสบการณ์ใช้อาคาร พบว่า ผู้ตอบส่วนใหญ่ใช้อาคาร 1-2 ครั้งต่อเดือน จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 35.00 และมีประสบการณ์ใช้อาคารมากกว่า 3 ปี จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 35.00 ข้อมูลดังกล่าวแสดงว่าผู้ตอบส่วนหนึ่งมีประสบการณ์ใช้งานอาคารอย่างต่อเนื่องและสามารถให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบและการใช้งานอาคารได้

3.1 ผลการวิเคราะห์ระดับการรับรู้อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของอาคาร

ผลการวิเคราะห์ระดับการรับรู้อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของอาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ครูลพบุรี จำกัด จำแนกออกเป็น 4 ด้าน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับการรับรู้อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมจำแนกรายด้าน

องค์ประกอบการรับรู้อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านรูปลักษณ์	3.85	0.52	มาก
ด้านบริบทและสัญลักษณ์	3.84	0.68	มาก
ด้านประสบการณ์การใช้งาน	3.82	0.60	มาก
ด้านอารมณ์และความรู้สึก	3.74	0.65	มาก
รวม	3.81	0.61	มาก

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางที่ 2 พบว่า ภาพรวมของการรับรู้อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงคือ ด้านรูปลักษณ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.52) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูง คือ อาคารมีรูปทรงที่จดจำได้ง่าย ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.55) แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้งานสามารถรับรู้อัตลักษณ์ของอาคารผ่านลักษณะทางกายภาพ รูปทรง สี วัสดุ และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมได้อย่างชัดเจน ด้านบริบทและสัญลักษณ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.68) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูง คือ อาคารสะท้อนวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของลพบุรี ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.65) สะท้อนว่าผู้ใช้งานสามารถรับรู้ความเชื่อมโยงระหว่างอาคารกับบริบททางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของจังหวัดลพบุรีได้ในระดับที่ดี ด้านประสบการณ์การใช้งานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.60) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูง คือ การจัดพื้นที่ภายในเอื้อต่อการใช้งาน ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 0.62) แสดงให้เห็นว่าอาคารสามารถรองรับการใช้งานได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านความสะดวก การเข้าถึง และการจัดพื้นที่ใช้สอย และด้านอารมณ์และความรู้สึกอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.65) แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำ เมื่อเทียบกับด้านอื่น โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูง คือ รู้สึกภาคภูมิใจเมื่อเห็นหรือใช้อาคาร ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.68) ขณะที่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำ คือ อาคารช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.67) แสดงให้เห็นว่า แม้ผู้ใช้งานจะมีความรู้สึกเชิงบวกต่ออาคาร แต่ความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของยังอยู่ในระดับที่ควรได้รับการพัฒนา

3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 ราย สรุปการรับรู้อัตลักษณ์ของอาคารได้ 4 ด้าน ดังนี้

ด้านรูปลักษณ์ ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ลักษณะเฉพาะของอาคารจากรูปร่าง ขนาด ฟาซาด และรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม โดยเชื่อมโยงองค์ประกอบเหล่านี้กับความทันสมัย ความมั่นคง และความน่าเชื่อถือ ดังคำกล่าวว่า “อาคารดูใหญ่และโดดเด่น มองจากภายนอกก็จำได้ง่าย และให้ความรู้สึกว่างค้อมีความมั่นคง” (U01) ผลดังกล่าวสอดคล้องกับผลเชิงปริมาณที่ด้านรูปลักษณ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่การจดจำได้ยังไม่เท่ากับการเข้าใจความหมายขององค์ประกอบอย่างชัดเจน

ด้านบริบทและสัญลักษณ์ ผู้ให้ข้อมูลตีความความเชื่อมโยงระหว่างอาคารกับบริบทจังหวัดลพบุรีแตกต่างกัน บางรายรับรู้ว่ามีลักษณะเฉพาะ แต่ไม่สามารถระบุองค์ประกอบที่สะท้อนประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ชัดเจน ดังคำกล่าวว่า “รู้สึกอาคารน่าจะเกี่ยวข้องกับลพบุรี แต่เมื่อให้ระบุว่าเป็นส่วนใดหรือสื่อถึงเรื่องใด ก็ยังตอบได้ไม่ชัด” (U03) แสดงว่าความหมายเชิงบริบทยังไม่ได้รับการตีความอย่างสม่ำเสมอ

ด้านประสบการณ์การใช้งาน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าอาคารมีพื้นที่โปร่ง ใช้งานสะดวก และสามารถรองรับกิจกรรมของผู้ใช้งานได้ โดยเฉพาะโถงต้อนรับและพื้นที่ส่วนกลาง ดังผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวว่า “เข้ามาแล้วรู้สึกโปร่ง เดินไปติดต่อส่วนต่างๆ ได้สะดวก และพื้นที่ส่วนกลางรองรับคนได้ดี” (U04) อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นเน้นความสะดวกและประสิทธิภาพเชิงหน้าที่มากกว่าการสร้างลำดับประสบการณ์ เรื่องราว หรือความทรงจำที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของสถานที่

ด้านอารมณ์และความรู้สึก ผู้ให้ข้อมูลมีความรู้สึกเชิงบวกและความภาคภูมิใจต่ออาคารในฐานะตัวแทนของความก้าวหน้าและศักยภาพขององค์กร ดังผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวว่า “รู้สึกภูมิใจที่สหกรณ์มีอาคารที่ดูทันสมัยและน่าเชื่อถือ ทำให้เห็นว่าองค์กรมีความก้าวหน้า” (U06) อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกเป็นเจ้าของและความผูกพันเชิงลึกยังไม่ปรากฏชัดในระดับเดียวกัน สอดคล้องกับผลเชิงปริมาณที่ด้านนี้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดใน 4 ด้าน

3.3 การบูรณาการผลและข้อค้นพบหลัก

เมื่อบูรณาการข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า ผลทั้งสองส่วนสนับสนุนกันในประเด็นที่อาคารสามารถสร้างการจดจำเชิงรูปลักษณ์และประสบการณ์ใช้งานเชิงบวกได้ ขณะเดียวกัน ข้อมูลเชิงคุณภาพช่วยอธิบายเพิ่มเติมว่า คะแนนด้านบริบทและสัญลักษณ์ที่อยู่ในระดับมากไม่ได้หมายความว่าผู้ใช้งานทุกคนสามารถอธิบายความหมายขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมได้อย่างชัดเจน ส่วนด้านอารมณ์และความรู้สึกสะท้อนความแตกต่างระหว่างความภาคภูมิใจต่ออาคารกับความรู้สึกเป็นเจ้าของและความผูกพันต่อสถานที่

ตารางที่ 3 การบูรณาการผลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ด้าน	ผลเชิงปริมาณ	ผลเชิงคุณภาพ	ข้อค้นพบร่วม
รูปลักษณ์	อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.85, S.D. = 0.52) โดย “อาคารมีรูปร่างที่จดจำได้ง่าย” ค่าเฉลี่ย 3.90	ผู้ให้ข้อมูลจดจำรูปร่าง ฟาซาด ขนาด และความโดดเด่นของอาคารได้ชัดเจน	อาคารสร้างภาพจำเชิงกายภาพได้ดี ควรรักษาจุดเด่นเดิม
บริบทและสัญลักษณ์	อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.68) โดย “อาคารสะท้อนวัฒนธรรม” ค่าเฉลี่ย 3.90	ผู้ให้ข้อมูลตีความความเชื่อมโยงกับลพบุรีแตกต่างกัน	รับรู้ลักษณะเฉพาะได้ แต่ความหมายเชิงบริบทยังไม่ชัดเจน
ประสบการณ์การใช้งาน	อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.82, S.D. = 0.60) โดย “การจัดพื้นที่ภายในเอื้อต่อการใช้งาน” ค่าเฉลี่ย 3.88	ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าพื้นที่โปร่ง สะดวก และรองรับกิจกรรมได้ แต่ประสบการณ์ยังเน้นประสิทธิภาพเชิงหน้าที่	อาคารตอบสนองการใช้งานได้ดี แต่ประสบการณ์เชิงความหมายยังมีจำกัด
อารมณ์และความรู้สึก	อยู่ในระดับมากแต่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 3.74, S.D. = 0.65) โดยความภาคภูมิใจ ค่าเฉลี่ย 3.78 ,ความรู้สึกเป็นเจ้าของ 3.70	ผู้ให้ข้อมูลมีความรู้สึกเชิงบวก แต่ความรู้สึกเป็นเจ้าของและความผูกพันเชิงลึกยังไม่ชัดเจน	ความรู้สึกเชิงบวกยังไม่พัฒนาไปสู่ความเป็นเจ้าของและความผูกพัน

ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้วิจัยจากข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

4. อภิปรายผล

ผลการวิจัยแสดงว่า อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของอาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ครูลพบุรี จำกัด เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างรูปลักษณ์ บริบทและสัญลักษณ์ ประสพการณ์การใช้งาน และอารมณ์ความรู้สึก โดยด้านรูปลักษณ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.52) และผู้ให้ข้อมูลสามารถจดจำรูปทรง ฟาซาด ขนาด และความโดดเด่นของอาคารได้ชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดของ Norberg-Schulz ที่อธิบายว่า ลักษณะทางกายภาพมีบทบาทในการสร้างลักษณะเฉพาะและความหมายของสถานที่ [1] และแนวคิดของ Lynch ที่ชี้ว่ารูปทรงและองค์ประกอบที่เด่นชัดช่วยสร้างภาพจำและความสามารถในการจดจำสภาพแวดล้อม [3]

อย่างไรก็ตาม การจดจำอาคารไม่ได้หมายความว่าผู้ใช้งานจะเข้าใจความหมายขององค์ประกอบนั้นโดยตรง แม้ด้านบริบทและสัญลักษณ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.68) แต่ผู้ให้ข้อมูลตีความความเชื่อมโยงกับจังหวัดลพบุรีแตกต่างกัน และบางรายไม่สามารถระบุองค์ประกอบที่สะท้อนประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ชัดเจน สอดคล้องกับ Rapoport ซึ่งอธิบายว่า ความหมายทางสถาปัตยกรรมขึ้นอยู่กับกรอบการตีความและการเชื่อมโยงรูปแบบกับบริบททางวัฒนธรรมและประสบการณ์ของผู้ใช้ [2] ผลดังกล่าวจึงสะท้อนช่องว่างระหว่างเจตนาการออกแบบกับความหมายที่ผู้ใช้งานรับรู้

ด้านประสพการณ์การใช้งานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.60) ผู้ใช้งานรับรู้ว่าการปรับปรุง เข้าถึงสะดวก จัดพื้นที่เหมาะสม และรองรับกิจกรรมได้ดี แต่อาศัยประสิทธิภาพเชิงหน้าที่มากกว่าการสร้างเรื่องราวหรือความทรงจำเฉพาะสถานที่ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Pallasmaa ซึ่งเสนอว่า ประสบการณ์ทางสถาปัตยกรรมเกิดจากร่างกาย ประสาทสัมผัส ความทรงจำ และอารมณ์ มิใช่เพียงการมองเห็นหรือใช้งาน [4] อาคารจึงอาจใช้งานได้ แต่ยังไม่ง่อให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายเฉพาะ หากพื้นที่และลำดับการเข้าถึงไม่เชื่อมโยงกับเรื่องราวขององค์กรหรือท้องถิ่น

ด้านอารมณ์และความรู้สึกมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แม้ยังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.65) โดยความภาคภูมิใจสูงกว่าความรู้สึกเป็นเจ้าของ แสดงว่า ผู้ใช้งานรับรู้อาคารในเชิงบวกและเชื่อมโยงกับความก้าวหน้าและความน่าเชื่อถือขององค์กร แต่ความผูกพันเชิงลึกยังไม่ชัดเจน สอดคล้องกับ Scannell และ Gifford ซึ่งอธิบายว่า ความผูกพันต่อสถานที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กระบวนการทางอารมณ์และการรับรู้ และลักษณะของสถานที่ โดยอาศัยประสบการณ์ ความทรงจำ และการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง [6]

เมื่อบูรณาการผลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า ผู้ใช้งานจดจำรูปลักษณ์ รับรู้ความทันสมัยและความน่าเชื่อถือ และใช้งานพื้นที่ได้สะดวก แต่การเข้าใจความหมายเชิงลพบุรี ตลอดจนความรู้สึกเป็นเจ้าของและความผูกพันยังไม่ชัดเจนในระดับเดียวกัน ข้อค้นพบสำคัญจึงอยู่ที่ช่องว่างระหว่าง ‘การจดจำรูปลักษณ์’ ‘การเข้าใจความหมาย’ และ ‘การรู้สึกผูกพัน’ ดังนั้น แนวทางการปรับปรุงจึงควร (1) รักษารูปลักษณ์ที่สร้างการจดจำ (2) เพิ่มความชัดเจนขององค์ประกอบที่สื่อถึงบริบทและเรื่องราวของจังหวัดลพบุรี และ (3) พัฒนาพื้นที่และกิจกรรมที่ส่งเสริมประสบการณ์ร่วม ความทรงจำ และความรู้สึกเป็นเจ้าของ แนวทางดังกล่าวเป็นการรักษาจุดแข็งและพัฒนาช่องว่างที่ปรากฏจากข้อมูล

5. แนวทางการปรับปรุงอาคารเพื่อส่งเสริมการรับรู้อัตลักษณ์

แนวทางการปรับปรุงสังเคราะห์จากผลเชิงปริมาณ ผลสัมฤทธิ์ และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง โดยรักษาองค์ประกอบที่รับรู้ได้ชัดเจน และพัฒนาด้านความหมาย ประสบการณ์ และความผูกพัน เพื่อเชื่อมโยงการจดจำอาคารกับความเข้าใจและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่

ผลการวิจัยชี้ว่า รูปทรง ฟาซาด ขนาด และความโดดเด่นของอาคารเป็นองค์ประกอบที่ผู้ใช้งานรับรู้ได้ชัดเจน จึงควรรักษารูปทรงหลัก จังหวะของฟาซาด และองค์ประกอบที่ทำให้อาคารจดจำได้ โดยการปรับปรุงควรเน้นความต่อเนื่องของวัสดุ ป้าย และรายละเอียดประกอบ มากกว่าการเพิ่มรูปทรงใหม่ที่อาจแข่งขันกับภาพจำเดิม แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า ลักษณะทางกายภาพมีบทบาทต่อการสร้างลักษณะเฉพาะและการจดจำสถานที่ [1,3]

อย่างไรก็ตาม แม้ผู้ใช้งานจะรับรู้ว่าการมีลักษณะเฉพาะ แต่การเชื่อมโยงองค์ประกอบกับบริบทจังหวัดลพบุรียังแตกต่างกัน จึงควรเลือกเรื่องราวท้องถิ่นที่มีหลักฐานรองรับ แล้วถ่ายทอดผ่านองค์ประกอบที่ผู้ใช้งานพบเห็นได้จริง เช่น ลวดลาย วัสดุ สี งานกราฟิก ป้ายอธิบาย หรือพื้นที่จัดแสดง โดยใช้ภาษาการออกแบบที่ร่วมสมัยและสัมพันธ์กับอาคารเดิม ไม่ควรนำสัญลักษณ์ท้องถิ่นมาตกแต่งโดยปราศจากคำอธิบาย เพราะความหมายทางสถาปัตยกรรมจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้ใช้งานสามารถเชื่อมโยงรูปแบบกับบริบททางวัฒนธรรมและประสบการณ์ของตน [2]

ด้านประสบการณ์การใช้งาน อาคารสามารถตอบสนองความสะดวกและประสิทธิภาพเชิงหน้าที่ได้ดี แต่ยังขาดลำดับประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับเรื่องราวและความทรงจำเฉพาะของสถานที่ จึงควรพัฒนาการรับรู้ตั้งแต่ทางเข้า โถงต้อนรับ พื้นที่รอ และพื้นที่ส่วนกลางให้ต่อเนื่องกัน โดยกำหนดจุดเล่าเรื่องเกี่ยวกับองค์กร สมาชิก และบริบทจังหวัดลพบุรีในตำแหน่งที่สัมพันธ์กับการเคลื่อนที่ของผู้ใช้งาน อาจใช้ภาพ วัสดุ แสง ข้อความ หรือชิ้นงานจัดแสดงร่วมกัน เพื่อให้อาคารไม่ได้เพียงใช้งานสะดวก แต่สามารถสร้างความหมายและความทรงจำผ่านประสบการณ์หลายประสาทสัมผัส [4]

นอกจากนี้ เนื่องจากผู้ใช้งานมีความภาคภูมิใจต่ออาคาร แต่ความรู้สึกเป็นเจ้าของยังต่ำกว่าความรู้สึกด้านอื่น จึงควรเพิ่มพื้นที่หรือรูปแบบการใช้งานที่สมาชิกสามารถมีส่วนร่วมได้ เช่น พื้นที่แสดงผลงานของครู หรือพื้นที่จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน เนื้อหาในพื้นที่ดังกล่าวควรหมุนเวียนและเปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานร่วมกำหนด ไม่ควรเป็นเพียงนิทรรศการถาวรที่องค์กรสื่อสารทางเดียว เพราะความผูกพันต่อสถานที่เกิดจากประสบการณ์ ความทรงจำ และการมีส่วนร่วมที่สะสมอย่างต่อเนื่อง [6]

แนวทางการปรับปรุงควรดำเนินการร่วมกัน โดยรักษารูปลักษณ์ที่สร้างการจดจำ เพิ่มความชัดเจนของบริบท เชื่อมโยงองค์ประกอบกับลำดับประสบการณ์ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก ทั้งนี้ ควรเริ่มจากพื้นที่ที่ใช้งานบ่อย ได้แก่ ทางเข้า โถงต้อนรับและส่วนกลาง ก่อนขยายไปยังส่วนอื่น เพื่อพัฒนาการรับรู้โดยไม่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างหลัก จากนั้นสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างข้อค้นพบ องค์ประกอบที่ควรรักษาหรือพัฒนา แนวทางเชิงออกแบบ และผลต่อการรับรู้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างข้อค้นพบและแนวทางการปรับปรุง

ข้อค้นพบ	สิ่งที่ควรรักษาหรือพัฒนา	แนวทางเชิงออกแบบ	ผลที่คาดหวังการรับรู้
รูปลักษณ์สร้างการจดจำได้ชัดเจน	รักษารูปทรงและจังหวะฟาซาดเดิม	จัดระบบสี วัสดุ ป้าย และรายละเอียดให้ต่อเนื่อง	จดจำอาคารและรับรู้ความเป็นองค์กรได้ชัด
ความหมายเชิงลพบุรีตีความไม่สม่ำเสมอ	เพิ่มตัวช่วยในการถอดความหมาย	ใช้เรื่องราวที่มีหลักฐานผ่านลวดลาย วัสดุ กราฟิก และป้ายอธิบาย	เข้าใจความเชื่อมโยงกับบริบทได้ง่ายขึ้น
พื้นที่ใช้งานสะดวกแต่ประสบการณ์เชิงความหมายจำกัด	เชื่อมพื้นที่กับเรื่องราว	จัดลำดับทางเข้า-โถง-พื้นที่รอ-พื้นที่ส่วนกลางเป็นเส้นทางการรับรู้	เกิดความทรงจำเฉพาะต่อสถานที่
ภาคภูมิใจแต่ความรู้สึกเป็นเจ้าของยังไม่ชัด	เพิ่มการมีส่วนร่วมของสมาชิก	พื้นที่แสดงกิจกรรม ที่สมาชิกมีส่วนร่วมกำหนด	เพิ่มความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของ

ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้วิจัย

6. สรุปผล

การวิจัยนี้พบว่า การรับรู้อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของอาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ครูลพบุรี จำกัด เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างรูปลักษณ์ บริบทและสัญลักษณ์ ประสบการณ์การใช้งาน และอารมณ์ความรู้สึก โดยผู้ใช้งานรับรู้ด้านรูปลักษณ์ได้ชัดเจนที่สุด โดยเฉพาะรูปทรง ฟาซาด และความโดดเด่นที่สะท้อนความทันสมัย ความมั่นคง และความน่าเชื่อถือของอาคาร ขณะเดียวกัน อาคารสามารถตอบสนองการใช้งานได้ดีในด้านความสะดวกและการจัดพื้นที่ และข้อค้นพบสำคัญคือการรับรู้อัตลักษณ์มีความชัดเจนไม่เท่ากันในแต่ละระดับ กล่าวคือ ผู้ใช้งานสามารถจดจำรูปลักษณ์และรับรู้ภาพรวมของอาคารได้ แต่การตีความความหมายที่เชื่อมโยงกับบริบทจังหวัดลพบุรี ตลอดจนความรู้สึกเป็นเจ้าของและความผูกพันต่อสถานที่ยังไม่ชัดเจนในระดับเดียวกัน จึงปรากฏช่องว่างระหว่าง ‘การจดจำอาคาร’ ‘การเข้าใจความหมาย’ และ ‘การรู้สึก

ผูกพัน’ โดยแนวทางการปรับปรุงจึงควรรักษารูปแบบที่สร้างการจดจำ พร้อมเพิ่มความชัดเจนของการสื่อความหมายเชิงบริบท พัฒนาลำดับประสบการณ์ภายในอาคาร และเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมกับพื้นที่ เพื่อเชื่อมรูปลักษณ์ทางกายภาพเข้ากับ ความหมาย ความทรงจำ และความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทั้งนี้ ข้อค้นพบดังกล่าวเป็นข้อสรุปจากกรณีศึกษาเฉพาะ และเหมาะสมสำหรับใช้เป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงอาคารแห่งนี้ หรือประยุกต์กับอาคารองค์กรที่มีบริบทและลักษณะผู้ใช้งานใกล้เคียงกัน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงการนำไปใช้

สหกรณ์ออมทรัพย์ครูลพบุรี จำกัด และหน่วยงานที่มีบริบทใกล้เคียงควรเริ่มปรับปรุงพื้นที่ที่ผู้ใช้งานพบเห็นและใช้งานบ่อย ได้แก่ ทางเข้า โถงต้อนรับ พื้นที่รอ และพื้นที่ส่วนกลาง โดยรักษารูปแบบที่สร้างการจดจำ เพิ่มสื่อหรือพื้นที่เล่าเรื่องที่เชื่อมโยงกับองค์กรและบริบทลพบุรี และจัดพื้นที่กิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ก่อนดำเนินการควรให้สมาชิกบุคลากร ผู้เชี่ยวชาญ และผู้เกี่ยวข้องร่วมตรวจสอบเนื้อหาและรูปแบบการสื่อความหมาย และประเมินการรับรู้ของผู้ใช้งานก่อนและหลังปรับปรุง

7.2 ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นกรณีศึกษาอาคารแห่งเดียว กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ 100 คนคัดเลือกแบบสะดวก และผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ 10 คนคัดเลือกแบบเจาะจง ผลจึงไม่อาจเป็นตัวแทนของผู้ใช้งานทั้งหมดหรืออ้างอิงไปยังอาคารประเภทอื่นโดยตรง นอกจากนี้ การศึกษามุ่งวิเคราะห์การรับรู้และคำอธิบายของผู้ใช้งาน โดยยังไม่ได้ศึกษาพฤติกรรมการใช้พื้นที่อย่างเป็นระบบหรือทดสอบแนวทางผ่านแบบจำลองการออกแบบ จึงควรตีความผลภายใต้บริบทและช่วงเวลาเก็บข้อมูล

7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มความหลากหลายของผู้เข้าร่วม และพิจารณาการผสมเชิงความน่าจะเป็นเมื่อมีกรอบประชากรที่ชัดเจน ควรเสริมการสังเกตพฤติกรรม การติดตามเส้นทางการเคลื่อนที่ และการประเมินพื้นที่รายจุด รวมทั้งพัฒนาแบบจำลองหรือแนวทางออกแบบต้นแบบเพื่อทดสอบการรับรู้ก่อนและหลังปรับปรุง โดยเฉพาะด้านความเข้าใจบริบท ความทรงจำ และความรู้สึกเป็นเจ้าของ

8. Reference

- [1] Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius loci: Towards a phenomenology of architecture*. Rizzoli.
- [2] Rapoport, A. (1982). *The meaning of the built environment: A nonverbal communication approach*. Sage Publications.
- [3] Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press.
- [4] Pallasmaa, J. (2005). *The eyes of the skin: Architecture and the senses*. John Wiley & Sons.
- [5] Canter, D. (1977). *The psychology of place*. Architectural Press.
- [6] Scannell, L., & Gifford, R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.09.006>
- [7] Cao, Z., Mustafa, M., & Mohd Isa, M. H. (2024). Regional architecture building identity: The mediating role of authentic pride. *Buildings*, 14(4), Article 1059. <https://doi.org/10.3390/buildings14041059>
- [8] Kamani Fard, A., & Paydar, M. (2024). Place attachment and related aspects in the urban setting. *Urban Science*, 8(3), Article 135. <https://doi.org/10.3390/urbansci8030135>

- [9] Prommanop Thirak, P. P., Wahab, M. H., & Sari, S. R. (2024). City identity in existing city future planning or development. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1394(1), Article 012021. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1394/1/012021>
- [10] Lu, X., Tan, D., Zhou, Y., Xie, Y., & Chen, Z. (2025). Traditional village perception and protection behavior: The mediating role of local identity and the impact of different population differences. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*. <https://doi.org/10.1080/13467581.2024.2418499>
- [11] Shi, M., & Tan, K. K. H. (2025). Integrating place attachment, identity, and dependence in the spatial design of heritage sites: A systematic literature review. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*. <https://doi.org/10.1108/ARCH-04-2025-0153>
- [12] Cai, S., Hu, Y., He, J., & Li, K. (2025). The impact of embodied cognition on place attachment and supportive behavior toward historic buildings in heritage sites: Exploring the moderating role of resident identity climate. *Frontiers in Psychology*, 16, Article 1702052. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1702052>
- [13] Zhang, L., Zhang, C., & Wang, X. (2025). How does the built environment shape place attachment in Chinese rural communities? *Buildings*, 15(13), Article 2250. <https://doi.org/10.3390/buildings15132250>
- [14] Melewar, T. C., & Jenkins, E. (2002). Defining the corporate identity construct. *Corporate Reputation Review*, 5, 76–90. <https://doi.org/10.1057/palgrave.crr.1540166>
- [15] Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). SAGE Publications.
- [16] Etikan, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1–4. <https://doi.org/10.11648/j.ajtas.20160501.11>
- [17] Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques* (3rd ed.). John Wiley & Sons.
- [18] Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). SAGE Publications.
- [19] Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22(140), 1–55.
- [20] Croasmun, J. T., & Ostrom, L. (2011). Using Likert-type scales in the social sciences. *Journal of Adult Education*, 40(1), 19–22.
- [21] Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297–334. <https://doi.org/10.1007/BF02310555>
- [22] Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). McGraw-Hill.
- [23] Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107–115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- [24] Fetters, M. D., Curry, L. A., & Creswell, J. W. (2013). Achieving integration in mixed methods designs—Principles and practices. *Health Services Research*, 48(6 Pt. 2), 2134–2156. <https://doi.org/10.1111/1475-6773.12117>